

HISTORICKO-GEOGRAFICKÝ KONTEXT MISIÍ SOLÚNSKÝCH BRATOV (CESTY SV. KONŠTANTÍNA-CYRILA A METODA DO ROKU 867)

Historical-Geographical Context of the Solun Brothers' Missions (Journeys of Sts. Constantine-Cyril and Methodius until 867)

Peter Ivanič – Martina Lukáčová

Abstract: *IVANIČ, Peter – LUKÁČOVÁ, Martina. Historical-Geographical Context of the Solun Brothers' Missions (Journeys of Sts. Constantine-Cyril and Methodius until 867).* In the Middle Ages travelling was lengthy, dangerous and expensive; long-distance travels were therefore not as frequent as they are today. Travellers were mostly traders, soldiers, artists, diplomats and missionaries. Byzantine scholars and saints, Constantine the Philosopher and his brother Methodius may be included in the two latter categories. The natives of Thessaloniki made several journeys in the second half of the 9th century. The study focuses on their missions to the Arabs, the Khazars, to Great Moravia, and, finally, to Rome in 867, which was their last joint mission. The paper suggests possible routes and chronology of the journeys the brothers made during the studied period.

Key words: *St. Constantine-Cyril, St. Methodius, Khazars, Great Moravia, Venice, Rome, mission*

Abstrakt: *IVANIČ, Peter – LUKÁČOVÁ, Martina. Historicko-geografický kontext misií solúnskych bratov (Cesty Sv. Konštantína-Cyrila a Metoda do roku 867).* Cestovanie v stredovekej Európe bolo zdĺhavé, nebezpečné i finančne náročné, a preto sa ľudia presúvali na dlhšie vzdialenosti menej často ako v súčasnosti. Väčšinou išlo o obchodníkov, vojakov, umelcov, diplomatov a misionárov. Práve k posledným dvom uvedeným kategóriám možno zaradiť významných byzantských vzdelancov a neskôr svätcov Konštantína Filozofa a jeho brata Metoda. Obaja rodáci z Thessaloník v druhej polovici 9. storočia uskutočnili viaceré cesty. V príspevku sledujeme konkrétne misie k Arabom, Chazarom, na Veľkú Moravu a nakoniec ich poslednú spoločnú púť do Ríma v roku 867. Zamerali sme sa na určenie možných trás a časové obdobie, za ktoré mohli skúmané cesty zdolať.

Kľúčové slová: *sv. Konštantín-Cyryl, sv. Metod, Chazari, Veľká Morava, Benátky, Rím, misia*

Sv. Konštantín-Cyryl spolu s bratom Metodom nepatrili len medzi popredných intelektuálov, kresťanských misionárov a diplomatov svojej doby, ale ako dokladajú písomné pramene o ich živote a diele, možno ich zaradiť aj medzi významných stredovekých cestovateľov. A práve na túto menej prebádanú dimenziu ich životných osudov sa chceme v našom príspevku zamerať. Pozornosť sme sústredili na dlhšie cesty, ktoré mali absolvovať k Arabom, Chazarom, na Veľkú Moravu a nakoniec do Ríma, kde sv. Konštantín-Cyryl napokon ukončil svoju životnú púť. Predovšetkým sme sa snažili vytýčiť konkrétnu trasu ich cesty, priblížiť doterajšie názory na jej ciele a trvanie samotného cestovania.

Prvá misia Konštantína

Konštantín Filozof sa zapojil do diplomatickej činnosti svojej vlasti už zrejme v mladom veku. Svedčila by o tom zmienka v *Živote Konštantínovom*, kde sa píše, že bol vyslaný k Aragénom, teda Arabom, keď mal 24 rokov. Predpokladá sa, že cesta sa uskutočnila v roku 850 alebo 851 a jej

cieľom bola Samarra severne od Bagdadu, ktorá bola v rokoch 836 až 892 sídlom kalifa. Z arabských prameňov sa o byzantskom posolstve dozvedáme až v rokoch 855/856, a preto o účasti Konštantína na misii k Arabom vedú odborníci neustále diskusie.¹ Zástancom tvrdenia o existencii cesty k Arabom v roku 851 bol napríklad František Dvorník.² Naposledy k tomu zaujal stanovisko vo svojej najnovšej knihe venovanej solúnskym bratom popredný český byzantológ Vladimír Vavřínek, ktorý vzhľadom na súdobú politickú situáciu a prebiehajúce boje medzi Byzanciou a Arabmi v Malej Ázii vyslovuje pochybnosť o jej uskutočnení.³ V prípade uskutočnenia misie možno predpokladať niekoľko jej cieľov. Podľa zachovaných správ sa Konštantín okrem teologických a vedeckých dišpút rovnako dôkladne venoval aj diplomatickým záležitostiam.⁴

Ak sa prikloníme k názoru, že posolstvo Samarru navštívilo, jeho členovia sa presúvali určite po súši, ale najprv sa prepravili loďou do Chalkedonu na druhej strane Bosporu. Odtiaľ mohlo pokračovať cez Nikomedeiu (dnes İzmit), Nikaiu (dnes İznik) do Malaginy (dnes medzi mestami Mekece a Geyve). Z tohto mesta viedla dôležitá komunikácia cez Ankyru (dnes Ankara) do Kaisarieie (dnes Kayseri) alebo Sebasteie (dnes Sivas). Odtiaľ sa mohli vydať smerom na Germanikeiu (Kahramanmaraş) alebo Melitene (dnes Malatya). Ďalšou možnosťou bola cesta cez Dorylaion (dnes Eskişehir), Kaborkion, Amorion (blízko dnešnej dediny Hisarköy) do Ikonionu (dnes Konya), odkiaľ jedna dôležitá komunikácia viedla na východ do už spomínanej Kaisarieie a druhá pokračovala na juhovýchod cez byzantské centrá Podandos (dnes Bozanti) a Anazarbos (60 km severovýchodne od dnešnej Adany) do Germanikeiy. Do Samarry mohla cisárova delegácia vyraziť či už z Germanikeie alebo Melitene cez Edessu (dnes Şanlıurfa) a Nisibis (dnes Nusaybin).

Z uvedených možností sa nám ako najpravdepodobnejšia javí trasa cez Nikomedeiu, Nikaiu, Malaginu, Ankyru, Sebasteiu, Melitene cez Edessu do hlavného mesta kalifa. Keď vychádzame z predpokladu, že v stredoveku sa využívali cestné komunikácie, ktoré boli známe v období, keď územie Malej Ázie patrilo pod správu Rímskeho impéria, tak pri určení pravdepodobnej dĺžky trasy sa môžeme oprieť o verejne prístupný projekt Orbis, ktorý je aktuálnym výsledkom pracovného tímu Stanfordskej univerzity. Ide o model komunikačnej siete (suhozemské, námorné a riečne cesty) v dobe rímskej, ktorý reflektuje situáciu po roku 200 n. l. a čiastočne v neskoršom období. Riešitelia projektu pritom vychádzali z dochovaných prameňov. Samotné mapové podklady boli vypracované podľa publikovaných prác R. J. A. Talberta, ktoré sa zakladajú na údajoch uvedených v Antoninskom itinerári a na známej Peutingerovej mape (*Tabula Peutingeriana*). Pri práci s uvedeným modelom je možné vybrať si z rozličných modusov (spôsobov) cestovania – pešo, na mule, na koni, rýchly presun armády atď. Sledujú sa tu rozmanité parametre, ako dĺžka cesty, počet dní a cena cesty, ktorá vychádza z tetrachického cenového ediktu z roku 301.⁵ Do systému sme zadali ako východiskový bod cesty Konštantínopol a konečný bod Nisibis, pretože Samarra v dobe rímskej neexistovala. Pri výbere najrýchlejšej a najkratšej trasy systém označil cestu cez Nikomedeiu, Nikaiu, Malaginu, Ankyru, Sebasteiu, Melitene, Edessu a jej dĺžku určil na 1472 km. Pri zadaní spôsobu cestovania Orbis pri pomalom presune pešo alebo s použitím zvierat vypočítal, že sa cesta dala absolvovať za 51, 3 dňa. Pre porovnanie pri využití koňa ako dopravného prostriedku sa dala

¹ Žitije Konstantína VII. In BARTOŇKOVÁ, Dagmar – VEČERKA, Radoslav (eds.). *Magnae Moraviae fontes historici II : Textus biographici, hagiographici, liturgici*. (ďalej *MMFH II*) Praha 2010, s. 52-53.

² DVORNÍK, František. *Byzantské misie u Slovanů*. Praha 1970, s. 285-287.

³ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha 2013, s. 61-63.

⁴ TACHIOS, Anthony-Emil N. *Cirillo e Metodio. Le radici cristiane della cultura slava*. Milano 2005, s. 48-50.

⁵ http://orbis.stanford.edu/ORBIS_v1paper_20120501.pdf

tá istá vzdialenosť zvládnuť za 27, 4 dňa.⁶ Pre určenie vzdialenosti medzi dnešným Nusaybinom a Samarrou sme využili webový portál <https://maps.google.com/>, ktorý ako najkratšiu trasu medzi obidvoma mestami vybral komunikáciu cez dnešné iracké mestá Baiji a Tikrit a jej dĺžku stanovil na 452 km.⁷ Norbert Ohler uvádza, že v stredoveku chodec mohol pri rýchlosti štyri až šesť kilometrov za hodinu prejsť za deň od tridsať do šesťdesiat kilometrov a na koni jazdec denne precválal 50 až 60 kilometrov. Obchodník s doprovodom a nákladom prešiel denne 30 až 45 kilometrov.⁸ Keď vychádzame z týchto čísiel, tak byzantské posolstvo trasu z mesta Nisibis do Samarry zvládlo za 7, 5 až 15 dní. Jeho členovia sa zrejme vrátili do Konštantínopola tou istou cestou.

Misia k Chazarom

Pre Konštantína a jeho staršieho brata Metoda prvá spoločná nespochybniteľná diplomatická skúsenosť v službách Byzancie bolo posolstvo, ktoré smerovalo k Chazarom. Jeho hlavnou úlohou pravdepodobne bolo uzavretie alebo obnovenie spojenectva medzi byzantským cisárom a chazarským kaganom. V lete roku 860 totiž Rusi zaútočili priamo na Konštantínopol a ohrozili tak nečakane Byzanciu⁹, a preto sa zrejme cisársky dvor rozhodol najstť spojencov proti nim. Keďže Rusi boli v susedstve Chazarov, Byzantínci sa vzhľadom na predchádzajúce dobré diplomatické vzťahy obrátili práve na nich. Koncom roku 860 sa cisárske posolstvo, ktorého súčasťou boli Konštantín a Metod, vydalo na cestu. Autor *Života Konštantína* uvádza, že najprv zamierili do významného byzantského mesta Chersonu (blízko dnešného Sevastopola) na Kryme. Nepíše sa tu o konkrétnom dopravnom prostriedku, ktoré použili, ale predpokladá sa, že sa plavili loďou¹⁰, pretože cestovanie po súši by trvalo dlhšie a bolo by nebezpečné. V prípade priaznivého počasia bola plavba po mori v tom období najrýchlejším spôsobom presunu. Vtedy Čierne more brázdili predovšetkým obchodné a transportné lode. Byzantské loďstvo pozostávalo z rôznych typov lodí. V písomných prameňoch sa uvádzajú názvy ako galeai, monēreis, chelandia, karabia a najznámejšie plavidlo tej doby dromos.¹¹ Veľmi dôležité svedectvo o ceste do Chersonu a ďalej k Chazarom poskytuje správa o presune byzantských staviteľov a vojakov pod vedením Petrona Kamatera, ktorí mali za úlohu postaviť pre Chazarov pevnosť Sarkel na rieke Tanais (dnes Don). Plavili sa práve na chelandiách (χελάνδια). Po príchode do Chersonu prestúpili na ďalšie lode a pokračovali pozdĺž rieky Don do miesta určenia.¹² Vzhľadom na hrozbu prepadnutia a význam posolstva, ktorého členom boli solúnski bratia, možno skôr predpokladať, že sa plavili vojenskou loďou, ktorá mohla zabezpečiť ich ochranu pred útokmi nepriateľov. V tom období tvorili jadro flotily v Byzancii plavidlá známe pod označením dromón. Išlo o rýchlu vojenskú veslicu s plachtou, ktorá však slúžila aj na prepravu dôležitých vyslancov. Svedčí o tom aj dochovaná

⁶ <http://orbis.stanford.edu/#mapping>

⁷ <https://maps.google.com/>

⁸ OHLER, Norbert. *Cestování ve středověku*. Jinočany 2003, s. 159.

⁹ НАУМЕНКО, В. Е. Византийско-хазарские отношения в середине IX века. In *Khazars / Хазар. Jews and Slavs*. 16. Jeruzalem; Moscow 2005, s. 238.

¹⁰ Žitije Konstantina VIII. In *MMFH II*, s. 59. V *Živote Metodovom* je len krátka zmienka o misii k Chazarom bez konkrétneho údaju o smere a celi cesty. Žitije Mefodija, archiepiskopa Moravjska IV. In *MMFH II*, s. 122.

¹¹ K terminológii pozri PRYOR, John H. – JEFFREYS, Elizabeth M. *The Age of the Dromon. The Byzantine Navy 500 – 1204*. Leiden; Boston 2006, s. 188.

¹² Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio 42. In MORAVCSIK Gyula – JENKINS, Romilly J. H. (eds.). *Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio*. Washington 1967, s. 182–184. Pevnosť Sarkel na žiadosť Chazarov vybudovali byzantskí stavitelia za vlády cisára Teofila (829 – 842) niekedy v rokoch 833 až 838 pri ústí rieky Don do Azovského mora.

správa od pápeža Mikuláša I. (cca 820 – 867) z roku 860, ktorý žiadal byzantského cisára Michala III. (840 – 867) o vyslanie jeho ambasádorov do Ríma práve na dromónoch.¹³ Zrejme takýmto plavidlom sa prepravovali aj byzantskí vyslanci, ktorí z Konštantínopola smerovali v tom istom roku do Chersonu. S veľkou pravdepodobnosťou cestovali popri západnom pobreží Čierneho mora. V tom období bola frekventovaná plavba do Chersonu cez prístavy Debeltos (blízko dnešného Burgasu), Sozopolis (dnes Sozopol), Anchialos (dnes Pomorie), Mesembria (dnes Nesebar), Odessos (dnes Varna), Tomis (dnes Konstanca) k delte Dunaja a následne popri ústí Dnestra a Dnepra na Krym.¹⁴ Z dôvodu prichádzajúcej zimy si v tomto dôležitom byzantskom prístave urobili prestávku. Presná dĺžka plavby a ani ich pobytu na Kryme sa však v dochovaných prameňoch neuvádza. Vladimír Vavřínek predpokladá, že sa tu mohli zdržať od decembra do marca.¹⁵ Tamojší Konštantínov pobyt sa však nespájal s oddychom. Okrem iného sa mu 30. januára 861 podarilo objaviť pozostatky tretieho rímskeho biskupa Klimenta (? – 97/101?, 4. rímsky pápež od 88/92).¹⁶ S príchodom jari, a teda zlepšením podmienok pre plavbu sa mohli vydať vyslanci na ďalšiu etapu svojej púte. *Život Konštantína* obsahuje správu, že Konštantín nasadol do korábu a vydal sa na cestu k Chazarom cez Meotské jazero a prešiel Kaspickými vrátami Kaukazských hôr. Následne sa mal stretnúť s chazarským vyslancom, ktorého úlohou zrejme bolo posolstvo odprevať ku kaganovi.¹⁷ Meotské jazero je staroveký názov pre súčasné Azovské jazero. Pri interpretácii polohy Kaspickej brány Kaukazských hôr nepanuje jednotné stanovisko. Časť bádateľov uvažuje o úžine pri dnešnom Derbente¹⁸, pretože práve v tomto meste na západnom pobreží Kaspického mora chazarský kagan trávil zimu.¹⁹ Väčšina historikov sa však prikláňa k názoru, že ide o Kerčskú úžinu, ktorá bola označovaná v staroveku aj ako Kimerský Bospor. V spomínanom období tu existovala významná grécka osada Pantikapaion.²⁰ Podľa domnienky Františka Dvorníka sa mali byzantskí vyslanci s chazarským vyslancom stretnúť v pevnosti Sarkel na rieke Don.²¹ Následne malo posolstvo cestovať po súši do sídla chazarského kagana, ktorého názov písomné pramene neuvádzajú, čo napokon viedlo k vzniku viacerých hypotéz. Keďže chazarskí vládcovia mali niekoľko sídiel, väčšina bádateľov sa prikláňa k názoru, že stretnutie posolstva s kaganom sa mohlo odohrať v meste Semender (Samandar), ktoré bolo pôvodne hlavné sídlo Chazarskej ríše a v dobe príchodu Konštantína a Metoda ho kagan využíval ako letné sídlo.²² Ďalšia časť odborníkov si myslí, že k stretnutiu mohlo dôjsť vo vtedajšom hlavnom sídle ríše nazvanom Ityl (Itil, Atyl, Atel), ktoré sa nachádzalo v delte Volgy.²³ Ako ďalšiu možnosť spomína Zdeněk Měřinský známu pevnosť Sarkel na rieke Don, ktorá je dnes stotožňovaná s lokalitou Cimľansk na dolnom Done.²⁴ Pri návrate išli cez púšť

¹³ PRYOR – JEFFREYS, *The Age of the Dromon*, s. 166.

¹⁴ DIMITROUKAS, *Reisen und Verkehr*, s. 433.

¹⁵ VAVŘÍNEK, *Cyril a Metoděj*, s. 69.

¹⁶ VAVŘÍNEK, *Cyril a Metoděj*, s. 71.

¹⁷ Žitije Konstantína VIII. In *MMFH II*, s. 61.

¹⁸ DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 85.

¹⁹ TACHIOS, *Cirillo e Metodi*, s. 64.

²⁰ MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*. Praha 2006, s. 536.

²¹ DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 85.

²² DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 85. KÚTNIK ŠMÁLOV, Jozef. *Prvý učiteľ slovienského národa. Život Konštantína Filozofa, rehoľným menom Cyril*. Bratislava 1999, s. 71.

²³ MĚŘÍNSKÝ, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*, s. 536.

²⁴ MĚŘÍNSKÝ, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*, s. 536. ПОМАШОВ, Сепрей Алексеевич. Историческая география хазарского каганата (V-XIII вв.). Часть IV. и V. In *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, 13, Wiesbaden 2004, s. 214-217.

krajinu s nedostatkom vody, no napriek tomu sa dostali bez ujmy do Chersonu.²⁵ Koncom roka 861 mali byť bratia naspäť v hlavnom meste Byzantskej ríše.²⁶ Z hľadiska splnených zámerov misie k Chazarom možno poukázať predovšetkým na významný teologický a duchovný aspekt, ktorý býva najčastejšie zdôrazňovaný spolu s napredovaním v Konštantínových jazykových znalostiach, no existuje aj domnienka, že posolstvo sa malo pokúsiť zlepšiť pozíciu kresťanov, ktorí žili v Chazarskej ríši.²⁷

V diele *Ottov historický atlas – Slovensko* je trasa posolstva k Chazarom od Konštantínopola cez Čierne more smerom ku Kerčskej úžine a cez Azovské more po rieke Don k Sarkelu znázornená veľmi schematicky.²⁸

Ak zoberieme do úvahy, že je správny predpoklad o smerovaní byzantského posolstva do Semendera, tak sa stretávame s problémom presného lokalizovania tohto chazarského mesta. Arabské pramene totiž uvádzajú, že ležalo 4 dni cesty od dnešného Derbentu a 7 až 8 dní od Itylu. Arabský geograf Al-Muqaddasí (okolo 945/946 – 991) konkrétne spomína, že mesto sa nachádzalo pri mori medzi riekou al-Chazar (dnes Volga) a mestom Bab (dnes Derbent). Semender bol ruskými odborníkmi stotožňovaný s Tarku alebo Andžikale pri Machačkale a podľa znalca nomádskeho národa Leva Nikolajeviča Gumileva zas s lokalitou Šelkovskaja na hornom toku rieky Terek. Existuje však aj hypotéza Murada G. Magomedova, že existovali dva Semendery. Starší Semender ležal podľa jeho názoru v regióne Tarku, ale na konci 7. storočia boli Chazari kvôli vojnám donútení postaviť si nové mesto, ktoré ležalo v oblasti Šelkovskoe.²⁹

Rovnaký problém s presnou identifikáciou nastáva aj v prípade Itylu. Pôvodne sa uvažovalo o okolí dediny Selitrennoje blízko bývalého hlavného mesta Zlatej hordy Sarai-Batu, čo však nepotvrdili archeologické výskumy. Lev Nikolajevič Gumilev prišiel s teóriou, že mesto zničila Volga. Novšie sa uvažuje o veľkom hradisku, ktoré bolo odkryté v tesnej blízkosti dediny Samosdelka južne od Astrachane.³⁰

Zaujímavé informácie o pravdepodobnom trvaní samotnej cesty sa dozvedáme z hebrejsky napísaného listu, ktorý vznikol okolo roku 950. Obsahuje totiž správu o tom, že cesta z Chazarskej ríše do Konštantínopola sa dala zvládnuť po mori za 15 dní. V liste sa spomínajú lode naložené rybami, kožušinami a iným tovarom, ktoré smerovali do hlavného mesta Byzancie.³¹ Podobný údaj sa zachoval aj z neskoršieho obdobia. Francúzsky veľvyslanec Guillaume de Rubrouck (1215 – 1295) absolvoval plavbu od Bosporu cez Sinope, Cherson do Sugdaje (dnes Sudak) medzi 7. až 21. májom 1253, teda za 14 dní.³² Tak rýchlo sa však dalo preplávať len v prípade priaznivého počasia. Konštantín VII. Porfyrogenetos (905/906 – 959, spoluvládca od 908, cisár 913, samostatná vláda 945) vo svojom spise *O spravovaní ríše* zaznamenal, že cesta od Dunaja po Sarkel trvala 60 dní.³³

Ak zoberieme do úvahy, že by byzantské posolstvo k Chazarom cestovalo popri západnom pobreží Čierneho mora k delte Dunaja a následne popri ústí Dnestra a Dnepra najprv do Chersonu, mohla by tak celková trasa merať podľa systému Orbis 1325 km a dala by sa zvládnuť za 27, 2 dňa. Z Chersonu cez Kerčskú úžinu k delte Donu, kde v dobe rímskej existoval prístav Tanais (dnes

²⁵ Žitije Konstantina XII. In *MMFH II*, s. 75.

²⁶ MĚŘÍNSKÝ, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*, s. 537.

²⁷ TACHIOS, *Cirillo e Metodio*, s. 58.

²⁸ Mapa 2. In *Ottov historický atlas*, s. 68.

²⁹ РОМАШОВ, *Историческая география*, s. 191-198.

³⁰ РОМАШОВ, *Историческая география*, s. 202-212.

³¹ DIMITROUKAS, *Reisen und Verkehr*, s. 442- 443.

³² DIMITROUKAS, *Reisen und Verkehr*, s. 443.

³³ Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio 42. In MORAVCSIK – JENKINS, *Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio*, s. 184.

Nedvigovka), zobrazil Orbis vzdialenosť 729 km, ktorá sa podľa jeho výpočtu dala preplávať za 10, 5 dňa.³⁴ Z Nedvigovky do dnešnej Samosdelky, kde mohlo existovať v stredoveku mesto Ityl, je to ďalších 796 km.³⁵ Túto vzdialenosť by podľa toho, či cestovali peši alebo na koni, mohli prekonať za čas trvajúci od 13, 2 až 26, 5 dňa. Aj v tomto prípade možno predpokladať, že solúnski bratia so sprievodom použili pri spätočnej trase identickú cestu.

Cesta Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu v roku 863

Minulý rok sme si pripomenuli 1150. výročie príchodu misie Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Hoci je táto udalosť datovaná do roku 863, v odbornej spisbe nie je tento dátum všeobecne akceptovaný. Existuje aj predpoklad, že sa tak mohlo stať až v roku 864.³⁶ V prípade misie na Veľkú Moravu sa viac pozornosti venuje zámerom posolstva Rastislava, či cieľom misie, ktorú sa vtedajší cisár Michal III. a patriarcha Fotios rozhodli vyslať, ako identifikácii presnej trasy, ktorou jej členovia prišli na Moravu. Táto problematika je obsiahnutá predovšetkým v prácach Jozefa Cibulku³⁷, Františka Dvorníka³⁸, Petra Ivaniča a Martina Hetényiho³⁹, Alojza Miškoviča⁴⁰, Jozef Kútніка Šmálova⁴¹, ako aj Vojtěcha Tkadlčíka⁴². Ku trase cesty Konštantína a Metoda sa vyjadrili aj Michal Lacko⁴³, Matúš Kučera⁴⁴ a Zdeněk Měřínský⁴⁵. Cesta solúnskych bratov na Moravu je znázornená na mapách len zriedkavo. Príspevok Josefa Cibulku obsahuje iba jej jednoduchý náčrt.⁴⁶ Na mape v *Ottovom historickom atlase – Slovensko* je cesta na Moravu zakreslená ako trasa z Konštantínopola cez Solún do Draču a ďalej priamo do Benátok cez Jadranské more. Odtiaľ cez Lubľanu a Szombathely na Moravu.⁴⁷ Obdobne je zaznačená táto

³⁴ <http://orbis.stanford.edu/#mapping>

³⁵ <https://www.google.com/maps/dir/Samosdelka,+Astrakhanskaya+oblast%27,+Rusko/Nedvigovka,+Ros+ovskaya+oblast%27,+Rusko/@46.7011367,41.4790665,7z/data=!3m1!4b1!4m1!4m13!1m5!1m1!1s0x41a95d6123e9ba29:0x3d4765305b539f44!2m2!1d47.8385683!2d46.0217555!1m5!1m1!1s0x40e3c2c3552e4633:0xbe05fb6aaa3c4bbe!2m2!1d39.3466667!2d47.2686111!3e2>

³⁶ DEKAN, Ján. *Slovenské dejiny II. Začiatky slovenských dejín a Ríša veľkomoravská*. Bratislava : SAVU, 1951, s. 77. HAVLÍK, Lubomír. Byzantské mise a Veľká Morava. In *Sborník Matice moravské*, roč. 82, 1963, s. 111. KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienského národa*, s. 115.

³⁷ CIBULKA, Josef. Der Zeitpunkt der Ankunft der Brüder Konstantin-Cyrillus und Methodius in Mähren. In *Byzantinoslavica*, roč. 26, 1965, s. 328-334.

³⁸ DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 120.

³⁹ IVANIČ, Peter – HETÉNYI, Martin. Cesta byzantskej misie na Veľkú Moravu z pohľadu českej a slovenskej historiografie. In *Trádia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Nitra 2013, s. 74-93.

⁴⁰ MIŠKOVIČ, Alojz. Apoštoli Slovienov. In *Apoštoli Slovienov : Sborník štúdií s obrázkovou prílohou*. Bratislava 1963, s. 55.

⁴¹ KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienského národa*, s. 113-114.

⁴² TKADLČÍK, Vojtěch. Datum príchodu slovanských apoštolů na Moravu. In *Slavia*, roč. 38, 1969, č. 4, s. 546-547. Zmienka o ôsmich dňoch cesty medzi Thessalonikami a Belehradom sa nachádza hneď na začiatku 42. kapitoly v diele *O spravovaní ríše*. Konštantín Porfyrogenetos tu zdôrazňuje, že ide o pokojne absolvovanú cestu. To znamená, že pri rýchlom presune sa dala táto trasa zvládnuť aj rýchlejšie. Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio 42. In MORAVCSIK – JENKINS, *Constantine Porphyrogenitus – De administrando imperio*, s. 182.

⁴³ LACKO, Michal. *Svätý Cyril a Metod*. Siedme vydanie. Trnava 2011, s. 90-91.

⁴⁴ KUČERA, Matúš. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Tretie vydanie. Bratislava 2005, s. 115. Pozri KUČERA, Matúš. *Slovenské dejiny I. : Od príchodu Slovanov do roku 1526*. Bratislava 2008, s. 96.

⁴⁵ MĚŘÍNSKÝ, *České země od príchodu Slovanů po Velkou Moravu II*, s. 278-279.

⁴⁶ CIBULKA, Der Zeitpunkt der Ankunft, s. 324.

⁴⁷ Mapa 2. In KRŠÁK, Pavol (ed.). *Ottov historický atlas – Slovensko*. Praha 2009, s. 68.

cesta aj v publikácii *Pravdivý příběh byzantských věrozvěstů Konstantina a Metoděje s podtitulom Křesťanství na Velké Moravě a byzantská misie* od Ludka Galušku a Miroslava Vaškových.⁴⁸ Predpokladané trasy cesty Konštantína a Metoda znázorňuje aj obrázok v článku Mateja Ruttkaya v zborníku s názvom *Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod*.⁴⁹ Vo svojich posledných prácach Vladimír Vavřínek tiež uverejnil mapy, ktoré znázorňujú predpokladané smery putovania solúnskych bratov.⁵⁰

Z doteraz publikovaných hypotéz⁵¹ o trase cesty, spôsobe cestovania, ako aj vzdialenostiach sa domnievame, že byzantská misia mohla vyraziť z hlavného mesta byzantskej ríše po spojnici Via Egnatia, ktorá viedla až do dnešného Draču (Dyrrachion) a Apollonie a slúžila pôvodne pre vojenské účely. V 8. až 10. storočí jej význam upadol vďaka častým vpádom Slovanov, Avarov a Bulharov na Balkán, a preto byzantské diplomatické delegácie k franským panovníkom uprednostňovali plavbu po mori smerom do Ríma alebo Benátok. V časoch mieru však bola Via Egnatia bezpečná. Z písomných prameňov sa dozvedáme o dôležitých posolstvách z rokov 869/870, ktorých cieľom bol Konštantínopol. Prvé zastupovalo Ludovíta II. Nemca a na jej čele bol Anastázus Bibliotekár. Cisárova delegácia sa vydala na cestu v novembri 869 a do Konštantínopola prišla 26. alebo 27. februára 870. Druhé posolstvo vyslané pápežom Hadriánom II. bolo na cestách od 10. júna do 15. septembra 869. Jeho členovia sa zrejme presúvali aj po Via Egnatia, pretože sa zastavili v Thessalonikách. Obidve delegácie opustili Konštantínopol v marci 870 a išli na spätočnej ceste po spojnici Via Egnatia do Draču. Odtiaľ mali pápežskí legáti namierené do Ancony a členovia cisárskeho posolstva zas do Siponta v Apúlii. Bohužiaľ pápežských legátov napadli Neretvania, ktorí žili na dalmátskom pobreží a živili sa aj pirátstvom. Anastázus doplával bez problémov do Siponta a cez Benevento prišiel do Ríma.⁵² Na základe tejto dochovanej správy možno usudzovať, že sa v stredomorskej oblasti v uvedenom období používala bežne kombinovaná doprava po súši aj po mori v každom ročnom období. Inak to zrejme nebolo ani v prípade byzantskej misie, ktorá smerovala k Rastislavovi. Konštantín a Metod so spoločníkmi mohli po zvládnutí presunu po Via Egnatia pokračovať potom z Draču po mori do Benátok. Následne sa vydali po známej Jantárovej ceste do oblasti Carnunta (dnes Petronell a Bad Deutsch-Altenburg), teda cez Emonu (dnes Lubľana), Celeju (dnes Celje), Poetevio (dnes Ptuj), Sabariu (dnes Szombathely), Arrabonu (dnes Győr), Scarbantiu (dnes Sopron), a potom po prekročení Dunaja už priamo do sídla moravského panovníka.

Keďže leto bolo v stredoveku najideálnejším obdobím na cestovanie nielen vďaka dlhým dňom, ktoré boli o šesť hodín dlhšie ako v zime, ale aj podmienky na získanie potravy boli prijateľnejšie a cestujúci mohli prespať vonku.⁵³ Pravdepodobný termín odchodu Konštantína s Metodom na cestu možno datovať niekedy okolo júna. Pri výpočte dĺžky trasy a počtu dní potrebných na jej zvládnutie sme sa opreli o údaje zo systému Orbis. Pri zadaní východiskového (Constantinopolis) a konečného (Carnuntum) miesta cesty sme ako prioritu zvolili, aby systém našiel najrýchlejšiu trasu. V takomto prípade zobrazil model, kde sa väčšina trasy absolvuje po Egejskom a Jadranskom mori. Jej celková dĺžka by bola 3991 km a cestovanie mohlo trvať

⁴⁸ GALUŠKA, Luděk – VAŠKOVÝCH, Miroslav. *Pravdivý příběh byzantských věrozvěstů Konstantina a Metoděje. Křesťanství na Velké Moravě a byzantská misie*. Uherské Hradiště 2013, s. 13.

⁴⁹ RUTTKAY, Matej. *Mocenské centrá Nitrianskeho kniežatstva*. In *Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie*. Bratislava; Nitra 2012, s. 116.

⁵⁰ VAVŘÍNEK, Cyril a Metoděj, s. 177-178. VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyriľometodějská misie na Velké Moravě / The Cyrillo-Methodian Mission in Great Moravia*. In *Cyriľ a Metoděj - doby, život, dílo / Cyril and Methodius – Their Era, Lives, and Work*. Brno 2013, s. 48.

⁵¹ Podrobný prehľad pozri IVANIČ – HETÉNYI, *Cesta byzantskej misie*, s. 83-86.

⁵² DIMITROUKAS, *Reisen und Verkehr*, s. 348-349. DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 298-302.

⁵³ OHLER, Norbert. *Cestování ve středověku*. Jinočany 2003, s. 29-30.

34, 6 dňa. Najlacnejšia by v dobe rímskej stála cesta cez Egejské more okolo Peloponézu a ďalej na sever popri italskom pobreží do Patavie a ďalej po súši cez alpské priesmyky. Táto možnosť je však málo pravdepodobná. Samotná trasa je totiž dlhá až 3990 km a dala by sa absolvovať za 50, 2 dňa a navyše by musela viesť cez územie Franskej ríše. Ako najkratšiu trasu systém zobrazil cestu po súši cez Phillipolis, Naissus, Singidunum popri pravom brehu Dunaja do Carnunta.⁵⁴ Táto sa zhoduje s názorom českého archeológa Josefa Cibulku, ktorý sa tejto téme venoval v príspevku *Der Zeitpunkt der Ankunft der Brüder Konstantin-Cyryllus und Methodius in Mähren*.⁵⁵ Podľa systému je možné vzdialenosť 1587 km prejsť za 52, 9 dňa.⁵⁶ Údaje sú teda skoro zhodné s výpočtom spomínaného bádatela, ktorý predpokladal vzdialenosť 1600 km, ktoré sa dali zvládnuť za 6 týždňov.⁵⁷ Nami preferovaná cesta z Konštantínopola cez Philippi, Amphipolis, Thessaloniky, Heraclou do Dyrhachia má podľa Orbisu dĺžku 985 km a dá sa absolvovať za necelých 32, 8 dňa. V tomto modeli nie sú zaznamenané Benátky, ktoré vznikli v neskoršom období. Preto sa ako najbližší prístav zvolila Aquileia. Plavba z Dyrhachia do Aquileie mohla trvať v júli 7, 6 dňa aj so zastaveniami v jadranských prístavoch Epidaurum a Salona. V tom istom mesiaci sa cesta z Aquileie do Carnunta dala zdolať za 15, 6 dňa. Predpokladaná dĺžka cesty z Konštantínopola do Carnunta je teda 2380 km a podľa modelu Orbis sa dá najrýchlejšie absolvovať za 56 dní.⁵⁸ Z Carnunta na územie Moravy je len niekoľko kilometrov, ktoré je možné prejsť za jeden deň. To by znamenalo, že byzantskú misiu, ktorú viedli Konštantín a Metod mohol prijať Rastislav už v auguste 863.

Konštantín a Metod na ceste do Ríma

V diele *Vita Constantini-Cyrylli cum translatione s. Cletnensis*, ktorého vznik sa datuje do obdobia smrti sv. Cyrila (869) sa píše, že solúnski bratia pôsobili pred príchodom do Ríma na Morave štyri a pol roka.⁵⁹ Uvažovalo sa, že uvedené časové obdobie bolo chápané od začiatku pôsobenia na Veľkej Morave až po ich príchod do Ríma vrátane cestovania. Na základe tohto údaja bádatelia predpokladajú odchod Konštantína a Metoda s učeníkmi z územia Veľkej Moravy v druhom štvrtroku roku 867⁶⁰, resp. v lete spomínaného roku⁶¹. Príchod solúnskych bratov do Ríma sa datuje do druhej polovice decembra 867 alebo niekedy na začiatok januára 868. Jednoznačne však až po vysviacke pápeža Hadriána I. (700 – 795), ktorá sa konala v nedeľu 14. decembra 867. Slovenský cirkevný historik Jozef Kútňik Šmálov príchod do Ríma predpokladá začiatkom druhej polovice decembra 867, pričom uvádza, že cestovali z Moravy do Ríma mesiac a ďalší mesiac a pol zostali na návšteve u Kocela a v Benátkach.⁶² Predpokladá sa, že samotný pobyt u Kocela v Blatnohrade trval minimálne tri týždne až tri mesiace.⁶³ Vladimír

⁵⁴ <http://orbis.stanford.edu/#mapping>

⁵⁵ CIBULKA, Der Zeitpunkt der Ankunft, s. 328-334.

⁵⁶ <http://orbis.stanford.edu/#mapping>

⁵⁷ CIBULKA, Der Zeitpunkt der Ankunft, s. 332-334.

⁵⁸ <http://orbis.stanford.edu/#mapping>

⁵⁹ *Vita Constantini-Cyrylli cum translatione s. Clementis 7*. In *MMFH II*, s. 109.

⁶⁰ MARSINA, Richard. *Metodov boj*. Tretie vydanie. Bratislava 2012, s. 49.

⁶¹ RATKOŠ, Peter. Obdobie včasného feudalizmu. Prvá časť. Veľkomoravské obdobie (do roku 907). In MARSINA, Richard a kol. *Dejiny Slovenska I (do roku 1526)*. Bratislava 1986, s.102.

⁶² KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienskeho národa*, s. 115.

⁶³ DEKAN, Ján. *Slovenské dejiny II. Začiatky slovenských dejín a Ríša veľkomoravská*. Bratislava 1951, s. 74. MĚŘÍNSKÝ, *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II*, s. 318. Vojtěch Tkadlčík dokonca uvažoval až o 9 – 10 mesiacoch. TKADLČÍK, Datum příchodu, s. 546-547.

Vavřínek sa domnieva, že od Kocela odchádzali niekedy v septembri alebo začiatkom októbra 867.⁶⁴ V Benátkach sa mali zdržať pol mesiaca až šesť či sedem týždňov.⁶⁵ Z uvedeného je evidentné, že známi odborníci na problematiku cyrilo-metodskej misie sa v udávaní časových údajov o cestovaní a pobytoch v Blatnohrade a Benátkach nezhodujú a rovnako je to aj ohľadom názorov na ciele tejto cesty.⁶⁶ Jozef Kútnik Šmálov napríklad tvrdil, že Konštantín a Metod dostali pozvanie do Ríma od Mikuláša I. (868 – 867) ešte na Morave, pričom to nesúviselo s bavorskými intrigami v Ríme, ale pozvanie bolo prejavom uznania a dôvery.⁶⁷ Solúnski bratia chceli podľa jeho mienky dosiahnuť v Ríme potvrdenie slovienskej bohoslužobnej reči, utvorenie samostatnej cirkevnej provincie na Morave a vysvätenie prinajmenšom troch učeníkov za biskupov.⁶⁸ Ďalší slovenskí cirkevní historici Michal Lacko a Ján Hnilica uvádzajú zhodne tri dôvody tejto cesty: 1. ustanovenie samostatnej hierarchie pre Veľkú Moravu, 2. vysvätenie niektorých učeníkov, 3. potvrdenie rímsko-slovanskej bohoslužby.⁶⁹ Richard Marsina hovorí v tejto súvislosti o Byzancii, ale aj o Ríme. Tvrdí, že ak vezmeme do úvahy fakt, že šlo o definitívny odchod Konštantína a Metoda z Veľkej Moravy, nemožno za konečný cieľ ich cesty pokladať Rím, ale iba Byzanciu a konkrétne Konštantínopol, pretože práve odtiaľ boli vyslaní a mali sa tam aj po splnení úlohy vrátiť. V snahe nechať učeníkov vysvätiť za kňazov sa cieľom ich cesty pre prevažnú časť sprievodu stali Benátky.⁷⁰ Vladimír Vavřínek na základe vtedajšej geopolitickej, ako aj cirkevnej situácie usudzuje, že Konštantín a Metod sa snažili vysvätiť svojich žiakov v Grade, ktoré bolo sídlom patriarchátu. Opiera sa aj o známu Konštantínovu diskusiu s prívržencami v Benátkach, ktoré v tom období patrili pod cirkevnú správu práve Grada.⁷¹ Podrobný kritický prehľad jednotlivých interpretácií českých a slovenských bádateľov ohľadom odchodu Konštantína a Metoda z Moravy podal v obsiahlej štúdiu Ivan Varšo.⁷² Z novších prác zaoberajúcich sa spomínanou problematikou z historiografického hľadiska možno spomenúť i odborný článok Martiny Lukáčovej⁷³. Podľa názoru Anthonyho-Emila N. Tachiosa sú odpovede na otázky týkajúce sa motivácie odchodu Konštantína a Metoda práve do Benátok nejednoznačné a založené na hypotézach. Za najpravdepodobnejšie vysvetlenie pokladá, že pri ich rozhodovaní zohrali podstatnú úlohu členovia benátskej najvyššej cirkevnej hierarchie, ktorí mohli vykonať spomínané vysvätenie. Druhým, nemenej relevantným, i keď prozaickejším, dôvodom bola podľa neho pozícia benátskeho prístavu, ktorý mohol byť pre nich východným bodom na ceste do Konštantínopola.⁷⁴

V oveľa menšej miere ako cieľ cesty a zámer solúnskych bratov po ich odchode z Veľkej Moravy je v literatúre pertraktovaná trasa samotnej cesty. Rozsiahlejšie sa jej venovali Jozef

⁶⁴ VAVŘÍNEK, *Cyril a Metoděj*, s. 135.

⁶⁵ CIBULKA, *Der Zeitpunkt der Ankunft*, s. 364. DEKAN, Ján. *Slovenské dejiny II. Začiatky slovenských dejín a Ríša veľkomoravská*. Bratislava 1951, s. 74.

⁶⁶ TRUNTE, Nikolaos. Die römische Mission Konstantins des Philosophen. Zur byzantinischen Diplomatie der 60er Jahre des 9. Jahrhunderts. In *Преславска книжовна школа 7*. Шумен 2004, s. 256-293.

⁶⁷ KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienskeho národa*, s. 144-145.

⁶⁸ KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienskeho národa*, s. 146.

⁶⁹ LACKO, *Svätý Cyril a Metod*. Siedme vydanie. Trnava 2011, s. 107. HNILICA, Ján. *Cyril a Metod. Horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri cirkvi*. Tretie vydanie. Bratislava 2012, s. 45.

⁷⁰ MARSINA, *Metodov boj*, s. 49.

⁷¹ VAVŘÍNEK, *Cyril a Metoděj*, s. 137.

⁷² VARŠO, Ivan. Dva otázky retrospektívy byzantskej misie: „Vrátili sa z Moravy“ (ŽM 5) – „A šiel svätiť svojich učeníkov“ (ŽK 15). In *Historické rozhľady*, roč. 3, 2006, s. 17-58.

⁷³ LUKÁČOVÁ, M. Historiografický konspekt cesty Konštantína a Metoda do Ríma v r. 867. In *Tradicia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Nitra 2013, s. 93-100.

⁷⁴ TACHIOS, *Cirillo e Metodjo*, s. 93.

Kúttnik Šmálov a Jozef Cibulka. Prvý z nich si myslí, že sprievod šiel po tzv. Jantárovej ceste, ktorá od staroveku viedla z Itálie k ústiu rieky Moravy do Dunaja. Keďže Kocelova rezidencia neležala na hlavnej trase z Carnunta do Aquileie, bolo potrebné odbočiť zo Sabarie, prejsť asi 80 km a zísť do starovekého rímskeho mesta s názvom Valcum (dnes Keszthely-Fenekpuszta), ktoré sa nachádzalo v južnej časti Blatenského jazera⁷⁵. Podľa neho ďalej postupovali smerom na Ptuj, Celje, Lubľanu, Aquileiu a Benátky. Z moravských hraníc aj s odbočkou do Mosaburgu tak zdolali do Benátok asi 801 km, čo im mohlo trvať približne dvadsať dní. Trasa cesty viedla cez Ravennu a Rimini, kde sa dostali na starobylú Via Flaminia. Postupne pokračovali cez Pesaro, Fano, Gubbio, Noceru, Spolento, Terni, Narni až do Ríma. Jozef Kúttnik Šmálov na základe svojich hypotéz prišiel k záveru, že čas trvania cesty sprievodu z Benátok do Ríma predstavuje dva týždne.⁷⁶

Oveľa podrobnejšiu cestu analyzoval Jozef Cibulka, ktorý na výpočet vzdialenosti medzi jednotlivými dôležitými komunikačnými bodmi využil prameň známy ako *Itinerarium Antonini*. Z tohto dôvodu ako východiskový bod cesty vybral Carnuntum, ktoré sa nachádzalo najbližšie k Morave. Keďže predpokladal, že Konštantín a Metod so spoločníkmi pokračovali po tzv. Jantárovej ceste so zastavením pri Blatenskom jazere, všimol si vzdialenosti medzi významnými mestami na tejto komunikácii. Išlo o Scarabantium, Sabariu, Valco, Mestrianis, Poetovio, Celeje, Emonu, Altinum (dnes Altino blízko Benátok). Na základe jeho výpočtov solúnski bratia od moravských hraníc do Benátok spolu s návštevou u Kocela absolvovali 801 km. Z Benátok ich cesta mala pokračovať smerom na Ravennu, staroveké Ariminum (dnes Rimini) a po Via Flaminia priamo do Ríma. Celkove trasa mala merať 1321 km a dala sa zvládnuť za 33 dní v prípade, že denne zvládli prejsť 40 km. Do výpočtov nezarátal spomínaný pobyt u Kocela a v Benátkach, kde sa Konštantín s Metodom zdržali dlhšie.⁷⁷ Jozef Cibulka nezostal len pri textovom popise, ale k článku pripojil aj nákres.⁷⁸

V období stredoveku bolo cestovanie na dlhšie vzdialenosti nákladné, životu nebezpečné a vyčerpávajúce. Konštantín spolu s bratom Metodom patrili medzi tých vyvolených, ktorí vďaka povereniu byzantského cisárskeho dvora mali možnosť precestovať a spoznať viacero krajín, čo možno považovať iba za akúsi pridanú hodnotu, ktorá prispela k ich osobnej erudícii a vzniku imponantného všeobecného rozhľadu v porovnaní so splnenými cieľmi nedozerateľného významu v podobe ich vedecko-politickej a kultúrno-spoločenskej činorodosti.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 014UKF-4/2012.

⁷⁵ V súčasnosti jazero Balaton v Maďarsku.

⁷⁶ KÚTNIK ŠMÁLOV, *Prvý učiteľ slovienskeho národa*, s. 147-156.

⁷⁷ Podrobnejšie CIBULKA, *Der Zeitpunkt der Ankunft*, s. 349-352.

⁷⁸ CIBULKA, *Der Zeitpunkt der Ankunft*, s. 326.

PRÍLOHA / APPENDIX

Cesty Sv. Konštantína-Cyrila a Metoda do roku 867 (Journeys of Sts. Constantine-Cyril and Methodius until 867)
Cesta k Arabom (Journey to the Arabs) —————
Cesta k Chazarom (Journey to the Khazars) —————
Cesta do Ríma (Journey to Rome) —————
Cesta na Velkú Moravu (Journey to Great Moravia) —————

SUMMARY: HISTORICAL-GEOGRAPHICAL CONTEXT OF THE SOLUN BROTHERS' MISSIONS (JOURNEYS OF STS. CONSTANTINE-CYRIL AND METHODIUS UNTIL 867). Sts. Constantine-Cyril and his brother Methodius belonged to the major intellectuals, Christian missionaries and diplomats of the period, yet, simultaneously, as the written sources about their life and works document, they were also significant medieval travellers. The study focuses on their longer journeys, particularly those made to the Arabs, Khazars, to Great Moravia and, eventually, to Rome where St. Constantine-Cyril died. The study suggests specific routes and surveys the scholars' opinions about the aims and duration of their travels. To determine the length of the journeys, the open access project Orbis – created by the research team of the Stanford University – has been used. Orbis is the Stanford geospatial network model which includes the overland travel, travels by the sea and rivers during the Roman period until 200 CE and partially beyond. In case the locality did not exist during the Roman times, the webpage <https://maps.google.com/> was used. Constantine the Philosopher likely joined the diplomatic activity already as a 24-year-old man. It has been assumed that the journey he made at the time (in 850 or 851) led to the city of Samarra (north of Baghdad), the seat of the Abbasid caliphs. If the journey had been indeed made, the most possible route had been via the Byzantine cities of Nicomedia, Nicaea, Malagina, Caesarea, Melitene, Edessa to Samarra. The length of the journey is 1,924 km. The same route might have been taken by the Byzantine mission on the way back to Constantinople. By the end of 860, a Byzantine diplomatic mission which included Constantine and Methodius was sent to the Khazars. First, they possibly sailed along the Black Sea coast to Chersonesus on the Crimean Peninsula, where they wintered. From the Byzantine harbour they continued the journey in spring 861 to the seat of the Khazar khagan which has not been identified in the sources of the period. There are other possibilities mentioned in the sources, namely, Sarkel on the Don River, Ityl or Semender. If we assume that they visited Ityl – which might have been located near the modern village of Samosdelka – Constantine and Methodius could have made the journey of 2,850 km. The way back was naturally of the same length.

The year 863 is traditionally accepted as the date of the Solun brothers' mission to Great Moravia. We believe that the first part of the journey might have been overland, following the Via Egnatia, and then, the mission might sail the Adriatic Sea to Venice; from there they could have moved – taking the Amber Road – to Rastislav's seat. An assumed length from Constantinople to Carnuntum is 2,380 km and – according to the ORBIS model – it is possible to make it at least in 56 days. The Solun brothers left Great Moravia in the second quarter of 867, or in summer of 867. The original destination of the journey is not certain. We know, however, that the mission stopped at the seat of Prince Kocel at the Balaton Lake and in Venice. It is possible that in Venice they received an invitation of Pope Nicholas I to visit Rome. Their arrival there dates either to the second half of December 867 or to the beginning of January 868. Czech archaeologist Jozef Cibulka calculated the length of the journey to be of 1,321 km and mentions that it might have been made in 33 days, on the condition that they travelled 40 km per day. However, Cibulka did not include in his calculations the brothers' visit to Kocel and Venice, where they stayed longer.

In the Middle Ages long-distance travelling was expensive, dangerous and tiresome. Constantine and his brother Methodius belonged to those few who – thanks to the commission of the Byzantine court – could travel and visit many countries. While the missions can be definitely perceived as very significant, their travelling is only one of the aspects which contributed to their erudition and impressive general knowledge which is evident in their scholarly, political and cultural-social activity.

doc. PhDr. Peter Ivanič, PhD.

Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta
Štefánikova 67
949 74 Nitra
pivanic@ukf.sk

Mgr. Martina Lukáčová, PhD.

Jazykové centrum
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta
Hodžova 1
949 74 Nitra
mlukacova@ukf.sk